

*Қарақалпақстан Республикасы
Мәлімлеме – китапхана орайы*

Мағлыұмат библиография хызметі

*«Гаўхар сөздің шебери»
Садық Нурымбетов туўылғанының 120 жыллығына
әдебиятлардың усыныў дизими*

Нөкис – 2020ж

Кирисиў

Қарақалпақ халық шайыры, Өзбекстан халық жыршысы, Бердақ атындағы мәмлекетлик сыйлықтың лауреаты Садық Нурымбетовтың туўылғанына усы жылы 120 жыл толады. Мине усы мунәсибет пенен бул сәне республикамыздың барлық жерлеринде кең түрде белгиленбекте. Бизиң Мәлимлеме - китапхана орайында да бул сәнеге бағышланып бир қанша ис илажлар алып барылып атыр. Мысал ушын әдебий хәм ушырасыў кешелери өткерилип, китап көргизбелери қойылмақта. Ал Мағлыўмат-библиография хызмети тәрәпинен болса жазыўшының өмири хәм дәретиўшилиқ хызметине қызығыўшы әдебиятшы алымлар, муғаллимлер, студент жаслар ушын әдебиятлардың усыныў дизими дүзиліп отыр.

Бул усыныў дизим 3 бөлимнен ибарат:

1. Садық Нурымбетовтың өмири хәм дәретиўшилиқ хызмети.
2. Садық Нурымбетовтың шығармалары.
3. Садық Нурымбетов хәм оның шығармалары ҳаққында.

Садық Нурымбетовтың өмири хәм дәретиўшилиқ хызмети.

Қарақалпақ әдебиятының ең ири ўәкиллериниң бири белгили шайыр Садық Нурымбетов 1900 –жылы бурынғы Шымбай уезди «Жаңа базар» волостлығында хәзирги Кегейли районы аймағында туўылады. Шайыр балалық жылларында революцияға шекемги барлық карақалпақ мийнеткешлери басынан өткерген аўыр турмысты кеширеди. Садық жети жасына келгенде әкеси дүньядан өтеди. Күн көриси қыйын болғанлықтан әкесиниң туўысқан иниси Сыдықтың қолында тәрбияланады. Ол Садықты аўылдағы мектепке береді. Садық ол жерде саўатын ашқаннан соң, көркем сөзге қызығыўшылығы күшейеди. Адамлардан халық қосықларын хәм гүрринлерди қызығып тыңлайды. Инисиниң талантын сезген Сыдық шайыр той мерекелерге барса, қалдырмай алып жүреді. Оның шайырлығының өсиўине де Сыдық шайыр көп жәрдемлеседи. Мудамы ол инисине халықлық шығарма жазыўды, жазған қосығын қағазға қарамай айтыўды, ядлаўды үйреткен.

Садық Нурымбетов жас ўақытларында өзиниң заманласларына арнап көп қосықларды жазады. Мысалы: Сол жыллары елдеги жәмийетлик өзгерислерге байланысly «Даўыт көл» (1919), ҳаял-қызларға болған феодаллық қатнасықты сүүретлеўши «Тиллахан» (1920) қосықларын жазған болса, «Көк шийел»,

«Жаңаберген» «Суў алма», «Қутлы болсын айтаман», «Перзентим», «Радио ҳаўазы», «Шымбайдың», «Шарўалар», «Дана батыр», «Жаслар ҳаўазы», «Бизиң Ұатан» қосықлары халықтың турмысын сәўлелендирди.

Шайыр өз дәретиўшилигинде көбирек юмор хәм сатиралық шығармаларды басым қолланды: «Ат саўдасындағы алдаўшыларға қарсы», «Жалқаўларға», «Өгизлерден хабарың жоқ», «Трактор хәм кетпен», «Күш – көликлерден арза», «Мәспамбеттиң түси», «Порханлар» шығармалары да өткир сатиралық шығармалардан болды. Урыс жылларында душпанға қарсы гүреске шақырыўшы мазмундағы хәм жаўынгерлердиң фронттағы қахарманлықларын жырлаўшы «Батырлық», «Перзентим», «Инимниң хаты», «Өтеш батыр», «Бизиң Ұатан», «Жеңимпаз халық», «Батырлар алға» шығармаларын дәретти.

Шайыр урыстан кейинги жыллары көлемли шығармалар жазыўға бел байлады. Олардан 1949 жылы жазылған «Бахтияр» дәстаны, «Бердақ», «Қамары» «Теңизде», «Зарымбеттиң ғабырысы» поэмалары есапланады.

Шайырдың дәретиўшилиқ хызмети тек ғана қарақалпақ әдебиятының табысы болып қалмастан, пүткіл туўысқан халықлар әдебиятының бай ғәзийнесине қосылған үлкен үлес болып отыр. Оған усы мийнетлери ушын 1942 жылы Қарақалпақ халық шайыры, 1957 жылы Өзбекстан халық жыршысы деген хұрметли атақлар берилди. Ол «Мийнет Қызыл байрақ» ордени, еки рет «Хұрмет белгиси» ордени менен сыйлықланды. Бир неше мәрте хұрмет грамоталарын алыўға миясар болды. 1968 жылы «Ханаласлар» дәстаны ушын Бердақ атындағы мәмлекетлик сыйлығы берилди.

Солай етип Садық Нурымбетов қарақалпақ әдебиятының пайда болыўы, кәлиплесиў хәм раўажланыўына өзиниң көп санлы қосықлары, поэма хәм дәстанлары менен үлес қосқан талантлы шайырлардың бири болып әдебиятымыз тарийхынан орын алды.

Садық Нурымбетовтың шығармалары.

Нурымбетов С. Бахтияр: [дәстан] - Нөкис: Қарақалпақстан, 1980. – 240 б.

Нурымбетов С. Грек патриоты азат болсанг: [қосық] // Совет Қарақалпақстаны. – 1959. – 15 июль.

Нурымбетов С. Гурес ишки душпан менен: [қосық] // Қзыл Қарақалпақстан. - 1944. - 4 июнь.

Нурмбетов С. Дана батыр: [дәстан] // Әмиўдәрья. - 1977. - №1. - Б.102 - 108.

Нурымбетов С. Дослықты кушейтер қуаныш жырлары: [қосық] // Қзыл Қарақалпақстан. - 1955. - 22 май.

Нурымбетов С. Жанга жерде, жанга су: [қосық] // Қзыл Қарақалпақстан. - 1956. – 20 апр.

Нурымбетов С. Жаслар хаўазы: [қосық] // Қзыл Қарақалпақстан. - 1955. – 1 июнь.

Нурымбетов С. Жети жыллық план менен: [қосық] // Совет Қарақалпақстаны. - 1959. - 7 июль.

Нурымбетов С. Жетпис жасында: [Аббаз Дабыловқа арналған қосық] // Совет Қарақалпақстаны. - 1968. - 28 авг.

Нурымбетов С. Жыйналыстан келген сонг: [сатира] // Қзыл Қарақалпақстан. - 1956. - 17 июль.

Нурымбетов С. Институттың 10 жыл толыўына: [қосық] // Қзыл Қарақалпақстан. - 1944. - 5 сент.

Нурымбетов С. Ис жақпасларға: [сатиралық қосық] // Қзыл Қарақалпақстан. - 1955. - 25 июль.

Нурымбетов С. Колхозларда қиынлыққа дус еткен: [қосық] // Қзыл Қарақалпақстан. - 1944. - 12 апр.

Нурымбетов С. Қзыл қыранлардан сауға аламыз: [қосық] // Қзыл Қарақалпақстан. - 1943. - 30 нояб.

Нурымбетов С. Қурбанбай жыраў: [қосық] // Қзыл Қарақалпақстан. - 1956. - 14 окт.

Нурымбетов С. Қутлы болсын айтаман: [қосық] // Қзыл Қарақалпақстан. - 1959. – 24 апр.

Нурымбетов С. Қутлы болсын байрамың: [қосық] // Қзыл Қарақалпақстан. - 1945. – 8 март.

Нурымбетов С. Қутлы болсын Май байрамы: [қосық] // Қзыл Қарақалпақстан. - 1944. - 1 май.

Нурымбетов С. Қзыл Қарақалпақстан газетасына жигирма жыл: [қосық] // Қзыл Қарақалпақстан. - 1944. - 27 нояб.

Нурымбетов С. Миннетлеме ушын тағы жаўлан ур: [қосық] // Совет Қарақалпақстаны. - 1958. – 4 дек.

- Нурымбетов С. Митинг ерлери: [қосық] // Қзыл Қарақалпақстан. - 1945. - 1 янв.
- Нурымбетов С. Мол зүррәэт бзинг шәрт: [қосық] // Қзыл Қарақалпақстан. - 1953. - 26 апр.
- Нурымбетов С. Нурланған мәңги елаты: [қосық] // Қзыл Қарақалпақстан. - 1952. - 21 авг.
- Нурымбетов С. Нурманов Қурбанбайға: [қосық] // Қзыл Қарақалпақстан. - 1944. - 30 янв.
- Нурымбетов С. Ойлап көрер: [сатира] // Қзыл Қарақалпақстан. - 1956. - 25 дек.
- Нурымбетов С. Орынлау дарқар: [қосық] // Қзыл Қарақалпақстан. - 1944. - 18 апр.
- Нурымбетов С. Өтеш батыр: [қосық] // Қзыл Қарақалпақстан. - 1943. - 18 дек.
- Нурымбетов С. Перзентим: [қосық] // Әмиўдәрья. - 1975. - №6. - Б. 24.
- Нурымбетов С. Поезд келгенде: [қосық] // Қзыл Қарақалпақстан. - 1952. - 19 июль.
- Нурымбетов С. Радио ҳаўазы: [қосық] // Қзыл Қарақалпақстан. - 1954. - 7 май.
- Нурымбетов С. Салима: [қосық] // Қзыл Қарақалпақстан. - 1943. - 6 авг.
- Нурымбетов С. Силықлар топла: [қосық] // Қзыл Қарақалпақстан. - 1956. - 15 февр.
- Нурымбетов С. Советлер Союзының Геройы Оразбай Жуманиязовқа: [қосық] // Қзыл Қарақалпақстан. - 1944. - 16 февр.
- Нурымбетов С. Сунғарлар: [қосық] // Қзыл Қарақалпақстан. - 1944. - 18 авг.
- Нурымбетов С. Сушы; Тракторшы: [қосықлар] // Қзыл Қарақалпақстан. - 1953. - 14 апр.
- Нурымбетов С. Суюде: [қосық] // Қзыл Қарақалпақстан. - 1952. - 27 июль.
- Нурымбетов С. Тазалық керек: [қосық] // Қзыл Қарақалпақстан. - 1944. - 11 авг.
- Нурымбетов С. Ўатан: [қосық] // Қзыл Қарақалпақстан. - 1943. - 29 сент.
- Нурымбетов С. Ўатан ушын: [қосық] // Қзыл Қарақалпақстан. - 1941. - 8 авг.

Нурымбетов С. Халықтың абрайы мұдамы пахта: [қосық] // Қзыл Қарақалпақстан. - 1945. - 8 июль.

Нурымбетов С. Ханаласлар: [дэстан] - Нөкис, Қарақалпақстан. - 1968. - 17 б.

Нурымбетов С. Хош болынг ата: [Озбекстан СССР Жоқарғы Совети Президиумының Председатели Юлдаш Ахунбабаевтынг қайтыс болғанында жазылған қосық] // Қзыл Қарақалпақстан. - 1943. - 12 март.

Нурымбетов С. Хош кедингиз: [қосық] // Қзыл Қарақалпақстан. - 1955. - 18 февр.

Нурымбетов С. Хэзирлен: [қосық] // Қзыл Қарақалпақстан. - 1945. - 18 март.

Нурымбетов С. Фронт кунлеринде адам жатама: [қосық] // Қзыл Қарақалпақстан. - 1944. - 12 февр.

Нурымбетов С. Фронт кунлеринде адам жатарма: [қосық] // Қзыл Қарақалпақстан. - 1944. - 30 янв.

Нурымбетов С. Фронттың мәртлери: қосық // Қзыл Қарақалпақстан. - 1943. - 1 нояб.

Нурымбетов С. Шабандоз мартлердинг қолы - қанаты: [қосық] // Қзыл Қарақалпақстан. - 1944. - 19 янв.

Нурымбетов С. Шадлық сазы: [қосық] // Қзыл Қарақалпақстан. - 1943. - 1 янв.

Нурымбетов С. Шаирлар шықсын майданға: [қосық] // Қзыл Қарақалпақстан. - 1943. - 22 дек.

Нурымбетов С. Шаққанласынг: [қосық] // Совет Қарақалпақстаны. - 1958. - 31 авг.

Нурымбетов С. Шарўаларға: [қосық] // Қзыл Қарақалпақстан. - 1955. - 20 нояб.

Нурымбетов С. Шығармалары: Т. 1. - Нөкис: Қарақалпақсан, 1960. - 447 б.

Нурымбетов С. Шығармаларының толық жыйнағы: Т.2. - Нөкис: Қарақалпақстан, 1972. - 298 б.

Нурымбетов С. Аму - дарья: [стихи] / Пер. с каракалп. С. Северцева // Правда востока. - 1969. - 12 окт.

Нурымбетов С. Родные: [дастаны] - Нукус: Каракалпакстан, 1990. - 203 с.

**Садық Нурымбетов хәм
оның шығармалары хаққында**

Байниязов Қ. Қолтаңба тарийхы // Әмиүдәрья. – 2009. - №4. – Б. 92 – 99.

Дилмуратов Ж. Руўхлары алдында бас ийемиз: [Аббаз, Садық, Тилеўберген, Төлепберген шайырлар хаққында] // Еркин Қарақалпақстан. – 1993. - 27 март.

Жәримбетов Қ., Орапзымбетов Қ. Қарақалпақ әдебияты: [Кәсип - өнер колледжлери оқыўшылары ушын сабақлық] – Нөкис: Билим, 2006. – 278 б.

Жумамуратова М. Сөз маржанын дизгенлер: [илимий изертлеў: Халық шайырлары Аяпберген, Аббаз, Садық хәм Тилеўбергенниң дөретиўшилиги хаққында] // Нөкис: Қарақалпақстан, 1994. – 148 б.

Қарақалпақстан Республикасы жазыўшылары: [Библиографиялық мағлыўмат] / Баспаға таярлаған З. Бекбергенова. – Ташкент: Ekstremum press, 2011. - 240 б.

Мамбетниязов Т. Поэзиясын байытқан шайыр // Еркин Қарақалпақсан. – 26 сент.

Мамбетниязов Т. Өзбекстан хәм Қарақалпақстан халық шайыры С. Нурымбетовтың юмор – сатиралықтымсал қосықлары // ӨзРИАҚҚБ “Хабаршысы”, 2007. - №3.

Ниетуллаев С. Халық шайырынан балаларға силық: [Садық Нурымбетовтың қосықлар топلامы хаққында] // Қзыл Қарақалпақстан. - 1958. - 21 окт.

Пахратдинов Ә. Гаўхар сөздиң шебери болды: [Садық шайырға 100 жыл] Қарақалпақстан жаслары. – 2000. – 8 июнь.

Пахратдинов Ә. Садық шайырдың «Бердақ шайыр» поэмасы хаққында // Еркин Қарақалпақстан – 2010. – 27 май.

Пахратдинов Ә. Халық шайыры Садық хаққында ойлар: [С. Нурымбетовтың туыылғанына 100 жыл] // Әмиўдәрья. – 2000. - №5. Б. 31 – 35.

Пахратдинов Ә. Шайырдың дәретиўшилиқ мийрсы. // Еркін Қараалпақстан – 2010. – 8 июль.

Пахрадинов Ю. Балалар бахтын жырлаған шайыр // Еркін Қарақалпастан. – 2000. – 14 сент.

Сагитов И. Гурресшенг шайыр: [Шайыр Садық Нурымбетов хаққында] // Қзыл Қарақалпақстан. - 1943. - 17 дек.

Сайымбетов Ш. Садық Нурымбетовтың поэмаларында көркем теңеўлердің қолланылыў шеберлиги / Әмиўдәрья. – 2012. - №2. – Б. 100.

Леонтичев Ю. Ровесник века: [К 70 – летию со дня рождения и 50 – летию творческой деятельности каракалпакского поэта Садыка Нурымбетова] // Звезда Востока. - 1970. - №11. - С. 218.

Пахратдинов А. Народный шайр: [К 80 - летию каракалпакского народного поэта Садыка Нурымбетова] // Советская Каракалпакия. - 1980. - 31 июль.

Шаир - ровесник века: [К 50-летию каракалпакского поэта Садыка Нурымбетова] // Советская Каракалпакия. - 1970. - 15 сент.

**Қолланбаны дүзген:
Мағлыўмат библиография
хызмети бас библиографы:**

Г. Тажимуратова